

ATRIUM

ÉPÍTÉSZET • LAKÁSMŰVÉSZET • DESIGN

1997/2. április-május • 480 Ft

**DIALÓG: NÉRAY KATALIN • FELIX
CASA ROSA • ZONGORAÁTIRATOK
MKB- SZÉKHÁZ • NARANCSLIGETEK**

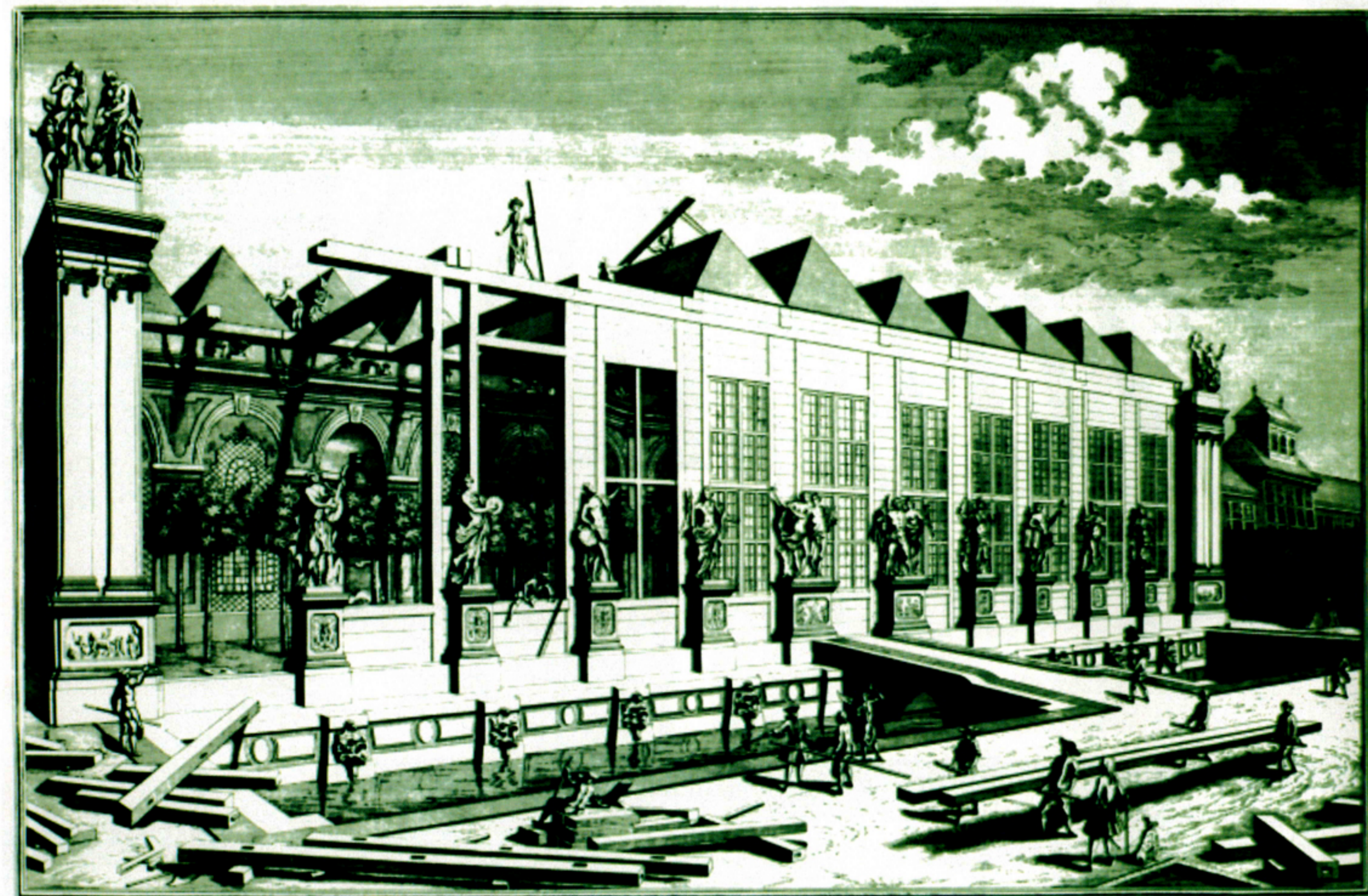
MOZDÍTHATÓ

AVAGY A DÉZSÁS NÖVÉNYKULTÚRÁK

ORANGERIE. A FRANCIA KIFEJEZÉS EGYSZERRE JELENTI A FALÁDÁKBA ÜLTETETT NARANCSFÁKAT, A BELŐLÜK KIALAKÍTOTT NARANCSLIGETET ÉS AZOKAT A KERTI HIDEGHÁZAKAT, AMELYEK A NÖVÉNYEK ÁTTELELTETÉSÉT SZOLGÁLTÁK. A LATIN ELNEVEZÉS MÁR VALAMIVEL ÁRULKODÓBB: HORTUS ITALICUS, MAGYARUL OLASZ KERT. A JELZŐ NEM AZ EREDETRE, CSAK AZ ÁTVÉTEL HELYÉRE UTAL.

A DÉZSÁS NÖVÉNYKULTÚRÁK HAGYOMÁNYA AZ ITÁLIAI RENESZÁNSZ VILLAKERTEKBŐL INDULT, S NÉHÁNY ÉVSZÁZAD ALATT A TERRAKOTTA CSEREPEKBE ÜLTETETT EGZOTIKUS NÖVÉNYEK EGÉSZ EURÓPÁT MEGHÓDÍTOTTÁK. AZ OLASZ FÁCSKÁK KERTÜNK MOBILIZÁLHATÓ RÉSZÉVÉ VÁLTAK, AZ ORANGERIE-K PEDIG A MAI ÉRTELEMBEN VETT ÜVEGHÁZAKKÁ ALAKULTAK.

HOGY A DÉZSÁS NÖVÉNYEK MÁIG HATÓ NÉPSZERÜSÉGÉT MEGÉRTSÜK, ÉS A TÖRTÉNETI GYÖKEREKET JOBBAN MEGISMERJÜK, TÖRÖK PÉTER KERTMŰVÉSZ ALKOTÓ KÖZREMŰKÖDÉSÉT KÉRTÜK.

KERTRÉSZLETEK

EREDETE

A naranccsfák divatját a 17. század elejétől, az első orangerie megépítésétől számítjuk, de a narancs és a citrom már jóval előbb eljutott Európába. Kínából arab közvetítéssel a 13. században érkeztek az első példányok Szicíliába. Ez a fajta a ma ismert édes narancs nemesítetlen, keserű – ám illatosabb virágú – rokona volt. Az édes narancs csak 1548-ban, portugál segítséggel jutott el Genovába. Akkori elnevezése származási helyére emlékeztet: kínai almának hívták. A középkorban Európa legenyhébb mediterrán vidékein már ültettek citromot és narancsot. Hozzánk Mátyás udvarába, még csak a növény gyümölcse jutott el, az is Beatrix, a királyné kívánságára.

Az első narancsház olasz hatásra létesült a franciaországi Ambois-ban. VIII. Károly a faládákban tartott királyi gyümölcsfák ápolásával Paselloda Mercogliano személyében egy nápolyi kertész bízott meg. Az egzotikus növények, a citrom- és naranccsfák a kontinentális éghajlaton körültekintő ápolást igényeltek, dé-

zsákba is azért kerültek, mert a szabadba nem lehetett kiültetni őket. A fákat csak nyáron helyezték ki a kertnek külön erre a célra fenntartott részébe, a narancsligetbe. A hidegek beálltával az értékes növények a teletetőházak védelmét élvezték.

Ezek az építmények a mai üvegházak elődeinek tekinthetők. A déli oldalukon nagy üveglapokkal és üvegajtókkal ellátott „pincékben” a hőmérsékletet 0 és 5 C fok között tartották. A narancsházakban a növényeken kívül még kandallót és vízzel telt edényeket találunk. Ha a víz befagyott, a kertészeknek be kellett fűteniük. Arra is akad példa, hogy a dézsás növényeknek nem építettek külön teletetőházat, hanem egyszerűen a paloták déli, üvegezett folyosóit használják erre a célra. A terrakotta cserepekben lévő fák színesítették a kert képét, és biztosították az igazi kertből nélkülözhetetlen illatokat és változatosságot. A Villa Gamberaia cserepes naranccsfái például a horizonthoz emelt szépséget képviselik a zöld díszletfalak, a nyírt ciprushattér előtt. A naranccsfák alkothatnak ligetet, lehetnek teraszos kialakítások szereplői, de szegélyezhetnek gyepfelületet, lépcsőt, sétányt, bejáratot is.

A 17–18. századi leírások már vedrek százait említik, és újabbnál újabb hidegházi növényfajokat regisztrálnak. Amikor ifj. Lippay György a posoni érsekkert gazdagságáról ír, 780 féle vörösre festett, zöld vaspántokkal övezett „vederről” és márványmintás, aranyozott angyalfejes agyagedényről számol be. A narancs- és citromfajok mellett a hidegházakban már a gránátalmát, a banánt, a datolyát, az ananászt, a babért, a kávécserejt és az oleandert is ott találjuk, s már nem sok időnek kell elteltnie a pálmafajok, a pozsgás

növények vagy éppen a muskátli megjelenéséig sem. Mert egykor a kaktusz és a muskátli is kuriózumnak számított.

A 18. századra a főúri kertek elengedhetetlen részévé vált az orangerie. Magára valamit is adó embernek volt üvegháza. A dézsás növények körül valóságos kultusz alakult ki, amelytől a köznép sem maradt érintetlen. Például Barkóczy Ferenc egri püspök citrom- és naranccsfáira a helyi polgárok is szemet vetettek, olyannyira, hogy a püspöknek végül engedélyeznie kellett, hogy a násznép lakodalmak idején ne rozmaringgal, hanem citrom- és narancsággal díszítse magát. Ez a szokás Egerben egészen a 19. sz. végéig divatban volt.

Az egzotikusnak számító növényfajták száma egyre nőtt, az orangerie-k már több ezer példánynak adtak helyet. A teletetőházak az igények növekedésével, s a technikai fejlődés jóvoltából, az öntöttvas megjelenésével hatalmas üvegházrendszerekké alakultak, speciális meleg- és hidegházi részekkel. Az Esterházyak kismartoni parkja 60 ezer növénynek, mintegy 3 ezer fajnak adott helyet. Külön ter-

**ÉPÜLŐ NARANCS-
HÁZ A BÉCSI
BELVEDERE
KERTJÉBEN
(A 18. SZÁZADI
METSZET SA-
LOMON KLEINER:
DAS BELVEDERE
ZU WIEN CÍMŰ
KÖNYVBŐL
VALÓ)**

ORANGERIE A NYÍRT, SÓTÉTZÖLD NÖVÉNYFALAK ELŐTT (VILLA GAMBERAIA)

Teakfa kerti bútor

A VILLA MEDICI DI CASTELLO RENESZÁNSZ KERTJÉNEK NARANCSLIGETE

földi, a hollandi vagy éppen a pozsgás növényeknek, s akkor a hajtatóházakról, a csemetekerttről, az őszibarack-, az ananász- vagy a pálmaházról még nem is beszéltünk. Itt jelent meg először a muskátli is, amit szintén külön hidegházi részben neveltek. Az üvegházakban az illúzió teljesebbé tételéhez különleges trópusi

madarakat is tartottak. Az orangerie-kultusz az anyagi erőforrások hiányában hamar mérséklődött, s mára csak az maradt meg belőle, ami a polgári kultúra keretei közé átmenthetőnek bizonyult. A teletetőházak szerepét a télikertek és az üvegezett verandák vették át, a narancsot, a citromot, a muskátlit vagy a pálmát pedig korántsem tartjuk olyan kü-

A KERTBE KIHELYEZETT PÁLMAFAJTÁK UGYANÚGY AZ EGZOTIKUMOT KÉPVESELTÉK, MINT A NARANCSFÁK (LEDNICE)

A LÉPCSŐ KÉT OLDALÁN AZOK AZ ÜVEGBŐL ÉPÍTETT HIDEGHÁZAK LÁTHATÓK, AMELYEK A NARANCSFÁK ÁTTELELTETÉSÉT SZOLGÁLTÁK (VILLA MEDICI DI CASTELLO)

a teljes 1997-es kollekció ITT

stella giardin
 Budapest VI. ker. Lázár u.
 Tel.: 269-3030 Fax: 269-3030
 Eger 3300 Vécsey-völgy 1
 T.: (36) 313-452 F.: (36) 321-521

Övakkodjon az utánzatoktól! KERMI szakvélemény száma: E-96/71

EGZOTIKUS
NÖVÉNYEK
SZÁMÁRA ÉPÍTETT
TELELTETŐHÁZ AZ
OROSZORSZÁGI
PETERHOFBAN

A dézsás növényeket ma már nem kuriozitások, hanem praktikumuk és dekoratívitásuk miatt választjuk. A társadalmi kényeszeretek többé nem a narancsligetek létesítése felé hatnak, és reprezentálni sem a kertünkkel akarunk. De zsgorodó kertjeink közepette a dézsás növényekre egy-

re nagyobb szükségünk lesz. A városok passzázaiban és sétálóutcáin már a terrakotta cserepekbe ültetett bukszusok és törpefák jelentik a természetet. Mi pedig – valóságos zöld hiányában – kénytelenek vagyunk zöld szigetekként kezelni ezeket.

TERRAKOTTA
CSEREPES
NARANCSFÁK AZ
OLASZORSZÁGI
VILLA MEDICI DI
CASTELLÓBAN

GALÉRIA-ALTANIA
Művészeti és Kommunikációs Kft.

Műtárgyfotó analóg technikával,
digitális technikával
EXPRESSZ SEBESSÉGGEL
Grafikai-, tipográfiai tervezés,
nyomdai előkészítés, nyomtatás együtt:

H-1146 Budapest Thököly

TELEFON ÉS FAX: 220-6639

KatalógusExpress

HEPHAÏSTOS HÁZA

Dekoratív Féműtörök
Kertbe, Lakásba
VI. Budapest, Zichy Jenő u. 20. Tel/Fax: 332 6329

DAS BAD

Ogi Müller

Budapest, XII.,
Böszörményi út 28.
(Bejárat a Beethoven
utcáról)
Tel./Fax:
156-7602

Ha új
formákra
vágjuk...

VIKART GRAFIKA

HOME GALÉRIA
&

NÁDBUTORBOLT

Budapest II., Csévi út 7/b (Pasaréti térenél) Telefon: 393-1033